

Наукові інтереси: історія вітчизняної педагогіки, історія вищої школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RADUL Olga Serhiyvna – Doctor of Pedagogical Science, Professor, head of Department of Pedagogy of Preliminary and Primary Education at

Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: history of domestic pedagogy, history of higher institutes of learning.

Дата надходження рукопису 07. 09. 2018 р.

Рецензент – д. п. н., професор Н. А. Калініченко

УДК 37.011.3

САУХ Петро Юрійович –

доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України, академік-секретар Відділення вищої освіти НАПН України e-mail: 4813764@ukr.net

ЖИТТЄДАЙНА СИЛА ІМПЕРАТИВІВ ФІЛОСОФСЬКОГО АЛГОРИТМУ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Ми живемо сьогодні в океані безмежних знань. Ми – сучасники лавиноподібного зростання соціальних мереж, штурмового росту Інтернету, глобальної комп'ютеризації, триумфуючого віртуального світу, «комодифікації пізнання», комерціалізації науки, «економічного тоталітаризму» і пов'язаних з цим глибинних соціальних і морально-ціннісних змін. Набута раніше могутність людини й стратегія володарювання, які зруйнували квазірівновагу біосфери і ноосфери, призвели до переходу в новий стан важко усвідомлюваної системи, де для людини може не виявитися місця. Девальвація природності виявилася одночасно девальвацією людяності. Життєдайна духовна тканина тріщить, розриваючись між екзистенціалами «бути» і «мати». Як не згадати мудрі слова Далай-лами XIV: «Люди були створені для того, щоб їх любили, а речі були створені для того, щоб ними користувалися. Світ у хаосі тому, що все навпаки» [2, с. 273]. Наука й високі конвергентні технології ВNiC (біо-, нано-, інформаційні та когнітивні) створюють нове життєве середовище людини і ставлять під питання більшість традиційних способів буття та орієнтацій у світі. Виникає ситуація, коли прогресують процеси соціальної деструктивності, пов'язаної з «людиною маси» (Ортега-і-Гассет), інфікованою «вірусом» маргінальності, людиною, яка живе в суспільстві, але частиною цього суспільства себе не вважає. Вона попадає в реальність, де «все дійсне – нерозумне, а все нерозумне – дійсне» [3, с. 190]. Результатом цих трансформацій стає «екзистенціальний вакуум», який пов'язаний із втратою смислоутворювальних цінностей.

Без філософського осмислення цих процесів, без системної інтеграції сучасного формату знань важко уявити оптимістичне

майбутнє людства. Завдання нової світоглядної системи – утримати межу між розумним і нерозумним майже в усіх сферах людської діяльності, віднайти та утримати баланс між глобальним і локальним, аби не стерти межу між інтеграцією і асиміляцією, стати підґрунтям реконструкції людських відносин, деформованих егоїзмом, комерціалізацією, божевільним прагненням до влади.

Сьогодні важливо навчити молоду людину не лише володіти загальною здібністю ставити і вирішувати проблеми, оперувати принципами організації, які дозволяли б «зв'язувати» знання та надавати їм смисл, але й перетворювати їх в *життєву мудрість*, яка б стала *когнітивною експертизою усіх фундаментальних життєвих практик*. Інтегральним механізмом життєвої мудрості, її живильним джерелом мають стати ідеї так званого «нового гуманізму» в освіті. Йдеться про мистецтво введення молодої людини до світу цінностей і суспільно важливих стандартів моральної поведінки, суспільнозначуща шкала яких сьогодні зазнала суттєвих трансформацій. Новий гуманізм не ідеалізує людину, не заперечує в ній наявності антигуманного, деструктивного. Він виходить із визнання пов'язаності усіх людей у добрі й злі. Адже, визнавши свободу людини, ми тим самим визнаємо її відкритість до добра й зла. Добро, як і зло, не факт, це справа вибору. Тому ніхто неубезпечений ні від добра, ні від зла. З визнання цих реалій випливають основні чинники, від яких залежить результативність освіти: а) раціональна оцінка реальності, врахування значення споживацьких та утилітарних цінностей у задоволенні різноманітних людських потреб; б) озброєння учнів (студентів) навичками і вмінням щодо забезпечення пристойних умов існування («мати» щоб «бути», в контексті професійної й людської гідності); в) виховання цілісної

особистості, яке досягається за умови, коли конгруентність між «реальним Я» і «ідеальним Я» наближається до одиниці (урівноважується); г) виховання емпатії або співпереживання, яка упереджує образи, ненависть, жорстокість, агресію, стрес і песимізм. Тобто йдеться про більш гнучкий навчально-виховний процес, про включення до нього знехтуваних нерідко вузько прагматичних та споживацьких цінностей, про озброєння молоді навичками самостійно приймати рішення, нелінійно мислити й переконливо презентувати власні сильні сторони. «Тут цінності економічного лібералізму та соціальної справедливості, зазначав І. А. Зязюн, повинні інтегруватися в єдиному синтезі» [6, с. 23]. Іншими словами кажучи, щоб освічена людина демонструвала гуманістичну позицію і водночас була конкурентоспроможною на ринку праці. Звісно, в цій ситуації чи не найважливішу роль має відігравати педагог, який здійснює таїнство життєтворчого коучингу, сприяючи досягненню вершин морально-духовної зрілості й життєвого успіху.

Знаменно, що в осмисленні ідеалу людини, в усіх цих окреслених процесах, філософія нерозривно пов'язана з педагогікою. Не випадково Марк Туллій Цицерон називав філософію «наукою про зцілення душі», «вихователькою чесноти, гонителькою пороків», що «об'єднала у суспільство розсіяних по землі людей». «Як плодородне поле, – зазначав він, без обробки не дасть врожаю, так і душа. А плекання душі – це і є філософія» [8, с. 252]. Не випадково будь-яка педагогічна система, зазвичай, своїм підґрунтям мала філософську систему, а будь-яка філософська система, як прикладне втілення, реалізовувалася через педагогічні принципи та ідеї. І філософія, і педагогіка займаються людиною, формуванням духовного світу, загальної культури, підготовкою до життя в самому широкому розумінні цього слова. Їх єднає антропоспрямованість. Усі видатні педагоги, як правило, були водночас відомими філософами і, навпаки, практично кожен великий філософ, зазвичай, завершував творення своєї системи етикою, основний зміст якої складали вчення про мораль, теорію освіти та виховання. Це стосується Сократа і Платона, Парменіда і Аристотеля, Канта і Гегеля та багатьох інших філософів минулого і сьогодення. Те ж саме слід сказати і про великих педагогів Коменського і Гербарта, Песталоцці і Дістервега, Пирогова і Ушинського, Макаренка і Сухомлинського. Усі вони були не лише знаменитими педагогами, а й видатними філософами, оскільки намагалися осмислити алгоритм

«людина – світ», опрацювати механізми його екстраполяції в площину конкретної навчально-виховної діяльності. Іншими словами, наскільки *педагогічна* філософія, настільки *філософічні* погляди тих, хто досяг вершин педагогічної думки.

Філософія і педагогіка спрямовані на одну мету – перетворення й удосконалення світу шляхом духовно-морального піднесення особистості, формування її гуманістично свідомого й нормативно засвоєного ціннісно-цілевого імперативу у вигляді рівнобедреного трикутника: «філософія ↔ освіта ↔ виховання».

З філософської точки зору, сутність, основне призначення виховання полягає у формуванні *цілісного духовного стрижня людини* – її внутрішнього духовного світу, який визначає емоційно-ціннісне відношення до навколишнього світу і самого себе. Педагогічна наука цього не заперечує. Але будемо відвертими, розчленувавши виховання на окремі складники (інтелектуальне, моральне, трудове, фізичне, естетичне, національно-патріотичне), педагогічна наука вчинила *недобре* стосовно педагога-практика, спонукавши його повірити у можливість формування й розвитку людини «*частинами*», в той час як цілісність людини, реалізація її людської сутності в будь-яких видах діяльності можлива лише на основі становлення її *цілісного духовного світу*.

Не в останню чергу цей прикрий факт став причиною розбалансованості навчально-виховного процесу. З давніх часів відомо, що освіта – це не просто ретрансляція знань, а складний процес передачі суспільством молодому поколінню соціального досвіду з метою підготовки його до активної участі в суспільному житті. «Якщо освіта формує світорозуміння, знання законів світобудови, то виховання формує його світогляд, тобто відношення людини до світу» [3; с. 19]. Іншими словами, освіта – це «навчання пізнанню чогось», а виховання – «навчання певним способом жити». В українській етнопедагогіці «виховати» означає уберегти дитину від зла, а виховання тлумачиться як процес оборони від зла протягом життя. Коли ми ведемо мову про навчально-виховний процес, тут йдеться про розвиток двох основних площин духовного світу людини – її здібності пізнавати світ шляхом освоєння накопичених до неї в історії науки знань і її здатності оцінювати усе суще (у тому числі себе), вибудувавши у власній свідомості певну ієрархічну систему цінностей. Тобто освіта – це складний процес синергії виховання і навчання, який нерозривно пов'язаний принаймні з трьома сферами культури: пізнавальною, аксіологічно-регулятивною та

художньою. «Знання без виховання, – говорив В. О. Сухомлинський, – меч в руках божевільного». Однак, при першому наближенні до змісту нашої освіти неважко помітити, що будеться він, переважно, на основі лише однієї з цих сфер – пізнавальної, а ще точніше – на основі її спеціалізованої складової – науки.

Не заперечую, серед педагогів давно вважається постулатом те, що в освіті панує цілісний навчально-виховний процес, а такі вузлові поняття як «навчання» і «виховання» тісно пов'язані між собою. І. Д. Бех, наприклад, співставляючи поняття «виховання» і «освіта», наголошує, що в навчально-виховному процесі «навчання і виховання по-справжньому освічується, тобто розкриває в собі розумові, морально-духовні та фізичні сили» [1]. Але в живій педагогічній практиці ця пов'язаність отримує дещо інше звучання: виховання – одна із функцій навчання. Більшість педагогів-практиків традиційно переконана: навчаючи, ми виховуємо, а решта – це функції сім'ї, класного керівника, куратора, церкви, різноманітних громадських організацій тощо. Подібні уявлення про цілісність навчально-виховного процесу є однією з причин «розбігання» ліній навчання і виховання підростаючого покоління. Чому? Тому що *цілісність* тут розуміється не як *доглибнина інтеграція*, а як *сумарна* величина.

Неординарною людиною, яка геніально передбачила життєдайну силу трикутника успіху (філософія ↔ освіта ↔ виховання), розгорнувши її в *дієвій гуманістичній педагогіці*, був видатний український любомудр і педагог Василь Олександрович Сухомлинський, яка донині височить над приватними фантазіями багатьох новоявлених експертів та реформаторів освіти. Сам В. О. Сухомлинський неодноразово підкреслював, що він глибоко шануючи науку і вчених завжди вважав себе лише практиком, народним вчителем. Але чим глибше проникаєш в оригінальну методологічну концепцію великого педагога, тим більше переконаєшся, що йдеться не просто про «народного вчителя», а про видатного архітектора школи майбутнього. В його педагогічні побудови, теоретичні моделі віриш більше, ніж в деякі «науково обґрунтовані» та «експериментально перевірені» педагогічні дисертації, які потоком проходять через спеціалізовані ради. І що найбільш знаменно, основні фундаментальні ідеї В. О. Сухомлинського здійснюються в умовах демократизації та реформування освіти у наш час. Він геніально гармонізував три найважливіші сторони рівнобедреного трикутника: філософія ↔ освіта ↔ виховання,

зробивши на практиці паралельними два вектори навчально-виховного процесу: навчання і виховання. Ніби культивуючи давньогрецький світоглядний ідеал пайдейї, В. О. Сухомлинський при цьому надає спочатку перевагу включеності людини у багатовимірний комплекс культури й природи, й лише через неї виходить на освіченість. Найперше слід розвивати особистість, формувати духовні запити дітей, і, як наслідок – вчити вмінню і бажанню вчитися. Тому що вчитися по-справжньому, вважає він, може людина культурна, працелюбна і вольова.

Сьогодні, коли відбувається трансформація (а то й забуття) вічних цінностей життя, а молодь гостро відчуває дефіцит духовних орієнтирів, життєдайна сила цього філософського алгоритму освітньо-виховної системи В. О. Сухомлинського стає фундаментом реалізації концепції реформування середньої освіти «Нова українська школа». Невипадково ці ідеї широко впроваджуються і цінуються в усьому світі. Роботи великого педагога, які об'єднані «філософією серця», видані 53-ма мовами світу накладом майже 15 млн. примірників. Зокрема в Китаї, у місті Хуанші побудована унікальна школа, «школа радості», про яку мріяв і яку все життя «будував» В. О. Сухомлинський. Вона носить ім'я видатного українського педагога, де навчається п'ять тисяч учнів. В школі є музей та пам'ятник В. О. Сухомлинському. Студенти, які проходять практику в цій школі, здають обов'язковий залік щодо знання книги В. О. Сухомлинського «Сто порад вчителю». Педагоги, не лише в Китаї, а й в інших країнах переконані, що знайомство з еволюцією філософських поглядів видатного українського вчителя допомагає їм здійснювати моніторинг власних філософсько-педагогічних ідей.

Алгоритм навчально-виховної системи В. О. Сухомлинського будеться на трьох основних константах: любов до дитини, ствердження добра та виховання красою. Усі вони взаємопов'язані та взаємодоповнювальні, знаходяться в органічній єдності і визначають життєвірну силу його гуманної педагогіки. В. О. Сухомлинський створив оригінальну цілісну педагогічну систему, що ґрунтується на антропоцентричному принципі гармонізації гуманістично зорієнтованих форм, засобів та методів педагогічної діяльності, її суб'єкт-суб'єктному характері, визнанні особистості дитини вищою цінністю процесів виховання і навчання. Ця система ґрунтувалася принаймні на трьох імперативах. *Перший з них: людська багатоманітність має бути збереженою і виплеканою. Людина повинна бути благою, а благо має бути людським, життєдайним, а, отже, сумісним з життям і необхідним для*

нього. У зв'язку з цим В. О. Сухомлинський акцентував увагу на тому, що навчально-виховний процес має зберегти функціональну єдність, якою природа наділила кожного із нас – єдність душі, розуму і тіла. Головним і визначальним в його педагогіці була любов до дитини. «Що найважливішим було у моєму житті?» – запитував сам себе В. О. Сухомлинський в книзі «Серце віддаю дітям». І без роздумів відповідав: любов до дітей. Основою його гуманістичної педагогіки є любов і повага, доброта і чуйність, довіра і дбайливе ставлення, невдавана людяність і розумна вимогливість до дитини. Саме на цьому, на його переконання, має будуватися життя школи, відношення вчителя та учня. Усією своєю творчістю він ніби протиставляє обездушеному технократичному виклику філософсько-гуманістичну орієнтацію, яка оголошує людину *вищою цінністю на землі*. Засобами педагогіки він намагається вирішувати глобальні філософські проблеми: «людина ↔ світ», «людина ↔ природа», «людина ↔ суспільство». Усі його праці об'єднує віра в загальнолюдські цінності й неповторність людського життя, талант і самотність кожного. Він вірив у те, що практично усі люди від народження можуть мислити дивергентно й докладав усіх зусиль, щоб стандартизований освітній процес не вбивав цю здатність.

Визначальне значення надає В. О. Сухомлинський системотвірному фактору – націленості навчально-виховної роботи на формування в учнів високих моральних якостей. Центральним стрижнем, без якого неможлива гармонійна, всебічно розвинена особистість, на його думку, є людяність в людині. Саме до нього прив'язує він усе, що набувається дитиною в житті загалом і в школі зокрема. «Без моральної чистоти втрачає сенс уся освіта, духовне багатство, трудова майстерність, фізична досконалість» [5; с. 39]. При цьому В. О. Сухомлинський неодноразово підкреслював, що осердям моральності є обов'язок, обов'язок перед Батьківщиною, рідними, суспільством, і, найважливіше, перед власною совістю. В своїх роботах та педагогічній практиці він акцентує на проблемі гармонійного взаємовідношення матеріальних і духовних потреб культури бажань, розкриває шляхи формування психологічної готовності до праці. В. О. Сухомлинський вважав виховання культури бажань одним із найбільш яскравих «відтінків тієї складної речі, що ми називаємо моральним змістом шкільного життя». Виховуючи культуру бажань, ми зупиняємо розвиток примх, що принижують людське в людині. І найважливіше – культивуємо «мудру

гармонію» між задоволенням матеріальних і духовних потреб.

Другий імператив: життєве призначення людини – бути особистістю; це її обов'язок перед собою і перед іншими людьми. Оригінальність педагогічної системи В. О. Сухомлинського полягає у визнанні особистості дитини найвищою цінністю. Кожен учень – особистість. Й головне завдання стосовно реалізації цього імперативу є збереження і розвиток у дитини почуття людської гідності. Не існує нездібних, бездарних та ледачих дітей. Такими їх може зробити лише недолуга система виховання. А це означає, що істинним покликанням школи має бути розкриття перед кожним учнем тієї сфери творчості, в «... якій повністю розквітнуть його сили й здібності, в якій він відчує повноту щастя творення, щастя матеріалізації власних здібностей, щастя бачення самого себе в результаті своєї праці» [6; с. 437]. Цього можна досягти за умови виключної уваги й турботливого відношення до людської індивідуальності. Безперечно, зауважує великий педагог, слід враховувати той факт, що не кожен вихованець наділений теоретичним мисленням і може стати математиком або фізиком, істориком чи філологом. Але кожен із них – це Людина і в ньому як у тисячогранному діаманті, обов'язково є та грань, в якій ховається «джерело щастя творення». Завдання учителя своєчасно помітити її й гармонізувати свої зусилля із зусиллями учня, тонкими та умілими діями допомогти їй заблискати. Любов до дитини – головний двигун до знань. Лише на цій основі школа стане радісним спогадом дитинства, найяскравішою частиною життя людини. А ще точніше, школа має бути тим середовищем, де ти не готуєшся до життя, а живеш сьогодні, де навчаєшся розуміти себе і оточуючих, де не боїшся помилок і змін, де береш відповідальність за своє життя, де вчитель і учень рівні.

Не випадково фундаментом гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського є актуалізація індивідуальності, самоцінності кожної людини, наділеної неповторними здібностями. «Досвід переконує, – зазначає В. О. Сухомлинський, – якщо в школі, скажімо шістсот учнів, то це означає, треба шукати шістсот індивідуальних стежок» [6; с. 247]. Справа ця не є простою. Це найтонше і найскладніше з усього, що є у вихованні, оскільки потребує вивчення і розкриття індивідуальних здібностей і нахилів кожного учня. «Своєчасно знайти, виховати і розвинути задатки здібностей у своїх вихованців, розпізнати в кожному його покликання, пише він, це завдання стає тепер найголовнішим у системі навчально-виховної роботи» [6;

с. 123]. Сьогодні ці ідеї В. О. Сухомлинського іменують особистісно орієнтованою концепцією навчання і виховання, нерідко на практиці не підозрюючи, що в її основу покладені усі основні гуманно центричні концепти великого українського педагога. Знаковим є й те, що реалізація особистісно орієнтованої дидактики, спрямована на розвиток інтелектуально емоційної активності дітей і яка розгортається в трьох взаємопов'язаних площинах (розвиток пізнавальних, вольових та емоційних прагнень) стала основою геніального передбачення однієї з десяти найважливіших компетентностей майбутнього, а саме – *емоційно-інтелектуальної компетенції*, яка, на думку сучасних експертів, має забезпечити життєвий успіх особистості в майбутньому.

Третій імператив знання – це сила, але знання не задля знань, а задля життя. Ось чому В. О. Сухомлинський визначальною роллю у вихованні вважає перетворення освіти у архіважливу життєву цінність. Його постійно турбували проблеми падіння рівня освіти, обмеженість матеріальних вкладень в освіту, недостатнє кадрове забезпечення, недооцінка ролі інтелігенції в суспільному розвитку тощо. З огляду на це у своїй навчально-виховній системі він зосереджував постійну увагу формуванню у школярів невтомної допитливості, потягу до навчання й самоосвіти. Але навчання, на думку В. О. Сухомлинського, це не механічна ретрансляція знань від учителя до учня, це дуже складні людські стосунки. Він радить здійснювати навчання в дусі співробітництва. За таких умов учитель стає помічником і партнером учня. У зв'язку з цим В. О. Сухомлинський досліджував мотиви, емоції, стимули і включав їх у систему активного педагогічного впливу. Результати різних форм впливу на процес пізнання він ставив у залежність від пробудженого почуття подиву, радості відкриття, емоційної сприятливості і тісного зв'язку з практикою, життям. Іншими словами, В. О. Сухомлинський вважав емоційну насиченість процесу навчання *законом щодо розвитку дитячого мислення*.

Вже тоді, далекі від нас часи, В. О. Сухомлинський геніально передбачав, що змістом навчально-виховного процесу в цілому повинен стати перехід від школи «знання задля знань» до життєцентричної школи «знання задля життєвого успіху», до школи розуміння і щастя. Розуміння має бути однією з фундаментальних потреб, і, водночас, здатностей людини, коли панує потреба не стільки сприймати і переробляти інформацію, скільки відшукувати смисл цієї інформації, пов'язувати її зі смислом подій теперішнього,

минулого і майбутнього, робити усе це надбанням індивідуального і колективного досвіду. Основою розуміння є діалог учня і педагога, діалог теорії і практики, діалог мов і культур, нарешті – діалог допитливої людської думки зі світом. Ця установка на діалог стала *усвідомленою стратегією педагогічної діяльності* В. О. Сухомлинського. Але в його розумінні діалог – це не просто розмова з учнем, бесіда, тим паче не простий обмін монологами. Діалог передбачає взаємний обмін смислами, певну співпрацю на спільній, рівноправній ниві пошуку істини. Діалог не закінчується на тому, з чого починається, на констатації розбіжностей у розумінні чогось. Діалог означає певні зрушення на шляху виявлення нових смислів і впізнання знайомого, відкриття чогось нового. А найголовнішим його результатом є ствердження не *філодоксичності*, а *філософічності мислення* учня.

Однак, за яких умов в педагогічній системі В. О. Сухомлинського, можливе розуміння як стрижневий момент навчального процесу і як його безпосередній результат? Виявляється, щоб дійсно сприйняти якусь думку, якість знання, щоб по-справжньому їх зрозуміти, потрібно їх любити, тобто прийняти серцем, а не лише розумом. Як цього досягти? Найперше, шляхом подолання антиборотьбистського ставлення до світу й до самих себе. Й тут в нагоді стає філософсько-літературний хист великого педагога через казки, оповідання, легенди, занурювати вихованців у світ природи, краси людських відносин, поезії, які відкривають аксіологічні виміри нашого існування. До того ж, він у теорію і практику навчального процесу свідомо закладає ідею реальної обмеженості, психофізичних і духовних ресурсів учнів. Тобто враховує принципову непрозорість людини, її здатність чинити опір невідповідним впливам. Що, звісно, вимагало звільнення від традиційної думки патерналістської педагогіки, яка орієнтує вчителя виступати в ролі усезнаючого і повчаючого. Дійсне покликання учителя, на переконання В. О. Сухомлинського, не повчати того, кого навчаєш, а зрозуміти його. Діти переконані у тому, що щастя – це коли тебе розуміють. Але так само – чи можна бути щасливим, не розуміючи? Розуміння робить людину впевненою в собі, внутрішньо незалежною. Але, щоб відбувалося розуміння, потрібно, очевидно, мати право на нерозуміння. Тобто нерозуміння не повинно бути підставою для покарання (негативна оцінка). Оцінка існує не для того, щоб образити. Щоб розвинути здатність до розуміння, потрібно, щоб думка стала розкріпаченою і дійсно запитувальною.

Патерналістська педагогіка в цій ситуації поступається педагогіці співробітництва. Й гармонією цього співробітництва, партнерства вчителя і учня стає усвідомлення того, що педагогу слід навчати не як оракулу, а як незнавцю. Педагог має виступати не у ролі того, який усе знає і не має права на помилку. Навпаки, він шукає істину разом з учнями, як талановитий актор грає роль незнавця. Він разом з ними переживає «проколи» у пошуку істини і разом з ними радіє, коли пошук закінчується успіхом. Не формальні педагогічні зусилля й не «педагогічне насильство», якими б благими намірами вони не мотивувалися, а мистецтво підібрати ключ до внутрішнього світу вихованця, для того, щоб цим ключем запустити на всю подальшу перспективу механізм інтелектуального і морального саморозвитку – це основний фундаментальний принцип гуманної педагогіки В. О. Сухомлинського. Не випадково професію вчителя він називав людинознавством, постійним і безперервним проникненням в складний духовний світ людини.

Педагогічна система В. О. Сухомлинського не лише збагатила педагогічну науку новоствореними ідеями, внесла неоціненний внесок як в теорію, так і практику освіти і виховання, але й започаткувала революційний етап в розвитку вітчизняної педагогічної думки. Вона продемонструвала життєдайну силу ціннісно-цілевого імперативу «трикутника» (філософія – освіта – виховання), який здійснює таїнство гармонії векторів навчання і виховання. Аксиологічний «зріз» спадщини В. О. Сухомлинського у вимірі гуманістичних напрямів сучасної педагогіки співзвучний нинішнім вимогам до розвитку особистості дитини, її пізнавальних можливостей, дослідницького хисту, закріпленню навчальних і життєвих компетентностей, плеканню щасливо-творчого простору навчального закладу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистісно-орієнтована модель виховання як науковий конструкт / [libraru.udpu.org.ua / libraru-files/ psuh.../ vupysk](http://libraru.udpu.org.ua/libraru-files/psuh.../vupysk) – 21 pdf
2. Зязюн І. А. Культура й цінності у просторі життєвого поступу // Життєві імперативи та наукова школа професора Петра Сауха: науково-популярне видання. – Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 204 с.
3. Каган М. С. Системно-синергетический подход к построению современной педагогической теории // Синергетическая парадигма. Синергетика образования. – М.: Прогресс-традиция, 2017. – С. 242–263.

4. Саух П. Ю. Філософія у пошуках панацеї. Роздуми небайдужого // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. Вип. 1(83), 2017.

5. Сухомлинский В. А. Вибр. Тв. У 5-ти т. т. 5. – К., 1976.

6. Сухомлинский В. А. Этюды коммунистического воспитания // Народное образование. – 1967, № 2.

7. Табачковський В. Г. Полісутнісне homo: філософсько-мистецька думка у пошуках неевклідової рефлексивності / В. Г. Табачковський. – К.: Парапін, 2005. – 432 с.

8. Цицерон. Избранные сочинения. – М.: Худож. лит., 1975. – 456 с.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. Osobystisno-oryiyentovana model vykhovannya yak naukovyy konstrukt / library.dou.org.ua/library-files/psuh.../vupysk – 21 pdf.

2. Kahan, M. S. (2017). Systemno-synerhetycheskaya paradyhma. Synerhetyka obrazovannya. – М., Prohress-tradytsyya.

3. Saukh, P. Yu. (2017). Filosofiya u poshukakh panatseyi. Rozdumy nebayduzhoho // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filosofski nauky.

4. Sukhomlynskyy, V. A. (1967). Etyudy kommunystycheskoho vospytanyya // Narodnoe obrazovanye.

5. Sukhomlynskyy, V. A. (1967). Vybr. Tv. U 5-ty t. t. – К.

6. Tabachkovskyy, V. H. (2005). Polisutnisne homo: filososfsko-mystetska dumka u poshukakh neevklidovoyi reflektynnosti / V. I. Tabachkovskyy. – К.: Parapyn.

7. Tsytseron. (1975). Yzbrannye sochynenyua. – М.: Khudozh.

8. Zyazyun, I. A. (2010). Kultura u tsinnosti u prostori zhyttyevoho postupu // Zhyttyevi imperatyvy ta naukova shkola profesora Petrs Saukha: naukovopopulyarne vydannya. – Zhytomyr: Vydavnytstvo ZhDU im. I. Franka.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САУХ Петро Юрійович – академік-секретар Відділення вищої освіти НАПН України, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Президія НАПН України.

Наукові інтереси: соціальна філософія, філософська антропологія, філософія освіти.

INFORMATION ABOUT AUTHORS

SAUKH Petro – Academician-secretary of Department of Higher Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Doctor of Science (Dr. Hab) in Philosophy, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

Circle of scientific interests: social philosophy, philosophical anthropology, philosophy of education.

Дата надходження рукопису 07. 09. 2018 р.